

РЕЦЕНЗІЯ

доктора юридичних наук, професора Сороки Лариси Володимирівни – на дисертацію Арутюняна Еміля Карленовича на тему: «Адміністративно-правове забезпечення протидії корупції», поданого до захисту у спеціалізовану вчену раду Науково-дослідного інституту публічного права на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Ступінь актуальності обраної теми. Корупція в Україні залишається соціально небезпечним явищем, що підриває засади публічного управління та довіру суспільства до органів державної влади, та є чинником, який істотно гальмує процеси демократичного розвитку, європейської інтеграції та становлення правової держави, у зв'язку з чим потребує не фрагментарного реагування, а побудови цілісної, внутрішньо узгодженої та ефективної системи адміністративно-правового забезпечення протидії, що обумовлює необхідність комплексного наукового осмислення.

В умовах євроінтеграційного курсу України особливого значення набуває формування ефективного механізму адміністративно-правового забезпечення протидії корупції. Саме адміністративне право є базовим інструментом регламентації діяльності суб'єктів публічної влади, визначення їхніх повноважень, обов'язків та відповідальності. Через адміністративно-правові норми здійснюється превентивний вплив на поведінку посадових осіб, створюються умови для прозорості та підзвітності управлінських рішень. Разом з тим, ефективність адміністративно-правових механізмів залежить від належного інституційного забезпечення. Антикорупційні органи мають бути незалежними, професійними та забезпеченими ресурсами для здійснення контролю та реагування на порушення. Без комплексного підходу, що поєднує правові, організаційні та виховні заходи, боротьба з корупцією не матиме сталих результатів.

Отже, дисертація Арутюняна Еміля Карленовича на тему: «Адміністративно-правове забезпечення протидії корупції» є актуальною і за

своїм науковим змістом сприятиме зменшенню рівня корупційних проявів на засадах законності, доброчесності та служінню суспільним інтересам.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача.

Вивчення дисертації та наукових публікацій автора засвідчують логічність структури дослідження, що надало можливість дисертанту визначити мету, об'єкт, предмет і завдання роботи та всебічно й повно проаналізувати задекларовану тему.

У роботі використано сукупність загальнонаукових, міждисциплінарних і спеціально-наукових методів пізнання, які дали змогу висвітлити й вирішити низку теоретичних та практичних питань теми дослідження.

Дисертант проаналізував значну кількість джерел, ґрунтовно вивчив роботи інших науковців, що надало можливість вирішити наукову задачу, сформулювати пропозиції та рекомендації з удосконалення адміністративно-правового забезпечення протидії корупції в Україні.

Результати наукового дослідження викладено у семи наукових публікаціях, серед яких чотири статті – у наукових фахових виданнях та три тези доповідей, які оприлюднено на міжнародних науково-практичних конференціях.

Викладене дає підстави стверджувати, що дисертація Арутюняна Еміля Карленовича на тему: «Адміністративно-правове забезпечення протидії корупції» виконана на високому науковому рівні.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Дисертація Е. Арутюняна є новітнім комплексним дослідженням у сфері адміністративно-правового забезпечення протидії корупції, в результаті якого сформовано теоретичну характеристику корупційних проявів, визначено організацію здійснення протидії корупції та виділено окремі напрями адміністративно-правового забезпечення протидії корупції в Україні.

У результаті проведеного дослідження обґрунтовано ряд концептуальних теоретичних та практичних положень, наукових висновків, узагальнень та пропозицій, що відповідають змістовним ознакам наукової новизни. Зокрема, уперше розкрито новітню сутність адміністративно-правового забезпечення протидії корупції, що полягає у формуванні та функціонуванні спеціально створеного публічно-владного правового механізму, який за допомогою норм адміністративного права, інституційних повноважень, процедурних інструментів, превентивних та контрольних заходів забезпечує створення, підтримання та розвиток належних правових та організаційних умов, що унеможливають, стримують або зводять до мінімуму корупційні ризики у відносинах.

Удосконалено значення антикорупційної політики як основоположної засади адміністративно-правового забезпечення протидії корупції, що є нормативно-визначеною, інституційно-підтриманою та суспільно-легітимізованою системою превентивних, регулятивних та контрольних заходів для забезпечення функціонування держави та визначення концептуальних орієнтирів побудови державного апарату, здатного ефективно нейтралізувати корупційні ризики, підтримувати економічну стабільність та сприяти формуванню довіри громадян до публічної влади. Також вдало удосконалено можливості структуризації системи суб'єктів адміністративно-правового забезпечення протидії корупції у взаємопов'язані блоки, які включають: суб'єктів формування та нормативно-інституційного забезпечення антикорупційної політики; суб'єктів реалізації державної антикорупційної політики загальної та спеціальної компетенції; суб'єктів контролю, нагляду та оцінювання ефективності протидії корупції; суб'єктів корпоративного (внутрішньо-організаційного) забезпечення протидії корупції; суб'єктів суспільного та міжнародного забезпечення протидії корупції.

Отримали подальшого розвитку напрямки вдосконалення міжнародного співробітництва у сфері адміністративно-правового забезпечення протидії корупції в Україні щодо: гармонізації національного законодавства з

міжнародними стандартами та формування інтегрованої системи міжнародної координації антикорупційної діяльності; удосконалення процедур міжнародної правової допомоги; розширення участі України у міжнародних антикорупційних програмах, ініціативах та проєктах; інституційної професіоналізації антикорупційних органів; розвитку механізмів міжнародного розшуку, арешту та повернення активів; посилення співпраці з міжнародними організаціями щодо забезпечення прозорості відбудови України; розбудови спільних антикорупційних дослідницьких та аналітичних центрів; залучення міжнародних експертів до моніторингу діяльності антикорупційних інституцій; розширення можливостей для співпраці з міжнародними медіа та громадським сектором.

Особливої наукової уваги заслуговує розділ, присвячений теоретико-правовій характеристиці адміністративно-правового забезпечення протидії корупції, у межах якого автором сформульовано власне визначення цього правового явища, яке вирізняється системністю, наявністю чітко окреслених суб'єктних, об'єктних та інструментальних компонентів, а також спроможністю бути використаним як теоретична основа для подальших наукових досліджень та нормотворчої діяльності, що свідчить про наукову новизну та концептуальну зрілість підходу дисертанта.

Не менш важливим є здійснений у роботі аналіз організації протидії корупції через систему суб'єктів адміністративно-правового забезпечення, у межах якого не лише охарактеризовано їх правовий статус, повноваження та функціональне призначення, але й виявлено проблеми фрагментарності їх діяльності, недостатності координаційних механізмів та розбалансованості інструментального забезпечення, що дозволило автору сформулювати обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення нормативно-правового регулювання та управлінських процедур, спрямованих на підвищення ефективності антикорупційної політики.

Окремо слід відзначити те, що автор звернувся до аналізу таких сучасних напрямів адміністративно-правового забезпечення протидії корупції, як

громадський контроль та міжнародне співробітництво, які в українській адміністративно-правовій доктрині до цього часу залишалися фрагментарно дослідженими, унаслідок чого запропоновані у роботі висновки та рекомендації мають високий рівень наукової новизни та можуть бути використані у правотворчій та правозастосовній діяльності відповідних суб'єктів публічної адміністрації.

У цілому дисертація відповідає вимогам, що висуваються до наукових праць на здобуття відповідного наукового ступеня, характеризується логічною структурою, обґрунтованістю висновків, належним рівнем наукової аргументації та значною практичною спрямованістю, у зв'язку з чим її автор заслуговує на присудження відповідного наукового ступеня.

Крім зазначеного, у роботі містяться інші положення, висновки та рекомендації, які в сукупності забезпечують цілісність наукової новизни проведеного дослідження.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість отриманих результатів дослідження, сформульованих положень і висновків дисертаційної роботи Е. Арутюняна не викликають суттєвих зауважень. Висновки в дисертації сформовано відповідно до отриманих результатів, вони мають вагому аргументацію, свідченням чого є використана методологія дослідження, яка ґрунтується на сукупності загальнонаукових, міждисциплінарних і спеціально-наукових методів пізнання.

Подане на захист дисертаційне дослідження на тему «Адміністративно-правове забезпечення протидії корупції» є ґрунтовною, самостійною та концептуально вибудованою науковою працею, у якій автор з позицій сучасної адміністративно-правової доктрини здійснив комплексний аналіз сутності, змісту та функціонального призначення адміністративно-правового забезпечення протидії корупції, запропонував власне доктринальне бачення системи відповідних правовідносин, обґрунтував їх структурні елементи та визначив роль адміністративного законодавства як системоутворюючого

регулятора у сфері організації та реалізації антикорупційної політики держави, що в сукупності дозволяє розглядати дисертацію як науково завершене дослідження, яке має значну теоретичну та прикладну цінність.

Отже, результати дисертаційного дослідження Е. Арутюняна, які винесено на захист, є достатньо аргументованими, обґрунтованими, логічними та переконливими, мають високий ступінь наукової новизни та практичне значення.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методології наукової діяльності. Наукові результати й положення, що винесені на захист, отримано завдяки використанню різноманітних методів, таких як діалектичний, історичний, дедукції та індукції, формально-юридичний, структурно-функціональний, організаційно-правовий, формально-логічний, теоретико-прогностичний.

Постановка завдань, визначення мети, об'єкта та предмета дослідження є чіткими, зрозумілими й такими, що цілком відповідають загальним вимогам. Завдання наукового пошуку виконано, мети роботи досягнуто.

Отже, поставлені наукові завдання виконано на високому методологічному рівні, а дисертант опанував необхідні компетенції для рівня доктора філософії.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Сформульовані та аргументовані в дисертації теоретичні положення, висновки, пропозиції та рекомендації впроваджено й надалі може бути використано у: – науково-дослідній сфері – для розширення теоретичної бази антикорупційних досліджень та формування практичних моделей оцінки ефективності антикорупційної політики; – законотворчій діяльності – щодо розроблення заходів покращення антикорупційної політики в Україні; – правозастосовній сфері – для удосконалення механізмів антикорупційної діяльності органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, а також для підвищення якості правозастосовної практики; – освітньому процесі – під час підготовки та

проведення лекцій та практичних занять з дисципліни «Актуальні проблеми теорії адміністративного права».

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертація Е. Арутюняна викладена українською мовою та має чітку структуру, що відповідає вимогам МОН України та Порядку присудження ступеня доктора філософії. Дисертація містить анотацію, список публікацій, зміст, вступ, три розділи, що включають вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

Анотація в стислій формі відображає основні тези дослідження, викладена українською та англійською мовами, доповнена переліком публікацій здобувача, у яких висвітлено основні результати дослідження.

У вступі обґрунтовано вибір теми дослідження, схарактеризовано ступінь наукової розробленості, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету дослідження, окреслено поставлені завдання наукового пошуку, сформульовано об'єкт і предмет дослідження, описано використані методи пізнання, емпіричну базу, аргументовано наукову новизну отриманих результатів, зазначено про особистий внесок здобувача й інформацію щодо апробації матеріалів дисертації.

Розділ 1 «Теоретико-правова характеристика адміністративно-правового забезпечення протидії корупції» складається з трьох підрозділів, та визначає поняття та сутність адміністративно-правового забезпечення протидії корупції; сутність адміністративно-правових відносин з протидії корупції їх коло та особливості; правові засади адміністративно-правового забезпечення протидії корупції та місце в ньому адміністративного законодавства.

Розділ 2 «Організація здійснення протидії корупції» складається з трьох підрозділів, та визначає систему суб'єктів адміністративно-правового забезпечення протидії корупції, адміністративно-правові інструменти адміністративно-правового забезпечення протидії корупції та особливості взаємодії та координації суб'єктів адміністративно-правового забезпечення протидії корупції.

Розділ 3 «Окремі напрями адміністративно-правового забезпечення протидії корупції» складається з двох підрозділів, та трактує поняття та процедури здійснення громадського контролю та нагляду у сфері адміністративно-правового забезпечення протидії корупції, а також особливості міжнародного співробітництва у сфері адміністративно-правового забезпечення протидії корупції.

Після кожного розділу й дисертації загалом сформульовано висновки, у яких визначено сутність, правові засади, організація здійснення та окремі напрями адміністративно-правового забезпечення протидії корупції для формування перспективних заходів реалізації антикорупційної політики України та оптимізації міжнародного співробітництва у сфері протидії корупції, та, загалом, у яких вичерпно висвітлено зміст розглянутих питань. Висновки відповідають отриманим результатам, мають належну аргументацію та високий рівень достовірності.

Список використаних джерел охоплює 170 найменування на 19 сторінках. Зазначене дає підстави стверджувати, що дисертація відповідає встановленим вимогам і є завершеною науковою працею, результати якої виконують актуальне наукове завдання – визначити зміст та особливості адміністративно-правового забезпечення протидії корупції в Україні та сформулювати пропозиції й рекомендації щодо вдосконалення чинного законодавства у цій сфері.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації на практиці. Отримані результати дисертаційного дослідження Арутюняна Еміля Карленовича на тему: «Адміністративно-правове забезпечення протидії корупції», може бути рекомендовано для використання в освітньому процесі закладів вищої освіти юридичного профілю, у науково-дослідних розробках наукових установ, під час підготовки наукових публікацій та монографій, планування досліджень за цим напрямом.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Загалом, позитивно оцінюючи наукову роботу, необхідно

спрямувати увагу на деякі дискусійні питання, які потребують, на нашу думку, додаткової аргументації або пояснень під час захисту:

1. У роботі, за наявності ґрунтовного теоретичного опрацювання поняття адміністративно-правового забезпечення протидії корупції, недостатньо розмежовано його співвідношення з категоріями адміністративно-правового регулювання та адміністративно-правового механізму запобігання корупції, що певною мірою ускладнює чітке доктринальне позиціонування запропонованого авторського підходу у межах існуючих наукових концепцій.

2. Попри визначення принципів адміністративно-правового забезпечення протидії корупції як окремого завдання дослідження, у роботі відсутня їх розгорнута системна класифікація з урахуванням галузевої специфіки адміністративного права, що обмежує можливості подальшого використання цих принципів як нормативно-орієнтаційної бази для правотворчості.

3. У межах аналізу міжнародного співробітництва у сфері адміністративно-правового забезпечення протидії корупції у підрозділі 3.2 не в повній мірі окреслено проблеми імплементації міжнародних антикорупційних стандартів у національне адміністративне законодавство, що могло б посилити прогностичний характер дисертаційного дослідження.

Слід відмітити, що вказані зауваження і побажання є рекомендаційними і в цілому не позначаються на позитивній оцінці дисертації, оскільки спрямовані на поглиблення наукової дискусії під час прилюдного захисту.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій автора фактів порушення академічної доброчесності не виявлено. Дисертація Арутюняна Еміля Карленовича є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

Висновок про відповідність дисертації поставленим вимогам. Дисертація Арутюняна Еміля Карленовича на тему: «Адміністративно-правове забезпечення протидії корупції», представлена на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, у якому отримано науково обґрунтовані результати, що вирізняються новизною

у визначенні найбільш перспективних напрямів удосконалення адміністративно-правового забезпечення протидії корупції в Україні, за своїм змістом відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам, встановленим у Порядку підготовки здобувачів вищої освіти (наукових установах), затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 року № 261 (із змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 року № 283), наказу МОН України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12 липня 2019 року) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її автор – Арутюнян Еміль Карленович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

завідувач відділу докторантури і аспірантури

Науково-дослідного інституту публічного права

доктор юридичних наук, професор

Лариса СОРОКА